

Regeringens proposition

1983/84:83

om ändring i giftermålsbalken;

beslutad den 1 december 1983.

Regeringen föreslår riksdagen att anta det förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

BO HOLMBERG

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att reglerna i 4 kap. 8 § giftermålsbalken ändras så att det blir möjligt att, om kyrkomötet så beslutar, bl. a. använda utländskt vigselritual vid vigsel inom svenska kyrkan. Ändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 1984.

Förslag till Lag om ändring i giftermålsbalken

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 8 § giftermålsbalken¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

4 kap.
8 §

Vigsel förrättas i släktingars eller andra vittnens närvaro.

Vid vigseln skall mannen och kvinnan, samtidigt tillstådes inför vigselförrättaren, på hans fråga avge sitt ja och samtycke till äktenskapet samt därpå av honom förklaras för äkta makar.

I övrigt gäller, vid vigsel inom svenska kyrkan föreskrifterna i kyrkohandboken, vid vigsel inom annat trossamfund dess kyrkobruk och vid borgerlig vigsel bestämmelser som meddelas av regeringen.

Föreslagen lydelse

I övrigt gäller, vid vigsel inom svenska kyrkan föreskrifterna i kyrkohandboken *eller andra föreskrifter som meddelas av kyrkomötet*, vid vigsel inom annat trossamfund dess kyrkobruk och vid borgerlig vigsel bestämmelser som meddelas av regeringen.

Den som förrättat kyrklig vigsel skall ofördröjligen ge makarna bevis därom. Vid borgerlig vigsel föres särskilt protokoll enligt föreskrifter som meddelas av regeringen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984.

¹ Balken omtryckt 1978:854.

CIVILDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1983-12-01

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Lundkvist, Feldt, Sigurdsen, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Andersson, Göransson, Gradin, Dahl, Holmberg, Hellström, Thunborg, Wickbom

Föredragande: statsrådet Holmberg

Proposition om ändring i giftermålsbalken

1 Inledning

I en skrivelse, kskr 1982:20, har 1982 års allmänna kyrkomöte med anledning av en i ämnet väckt motion anhållit att tillstånd ges åt präster i svenska kyrkan att under vissa förutsättningar använda utländskt ritual vid vigsel. Skrivelsen har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av deras yttranden bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga*.

2 Föredraganden

2.1 Gällande rätt

I 4 kap. giftermålsbalken (GB) finns grundläggande föreskrifter om vigsel. Enligt 1 § ingås äktenskap med kyrklig eller borgerlig vigsel. Kyrklig vigsel får enligt 2 § äga rum inom svenska kyrkan eller inom andra trossamfund. I det senare fallet krävs det att regeringen har medgett att vigsel får förrättas inom samfundet. Sådana medgivanden har lämnats åt ett trettiotal trossamfund.

I 4 kap. 8 § GB ges föreskrifter om vad som skall iakttas vid vigseln. Sålunda föreskrivs i första stycket att vigsel förrättas i släktingars eller andra vittnens närvaro. Enligt paragrafens andra stycke skall vid vigseln mannen och kvinnan, som båda samtidigt skall vara närvarande inför vigselförrättaren, på hans fråga avge sitt ja och samtycke till äktenskapet. Därefter skall de av vigselförrättaren förklaras för äkta makar. I övrigt gäller, enligt paragrafens tredje stycke, vid vigsel inom svenska kyrkan föreskrifterna i kyrko-

handboken, vid vigsel inom annat trossamfund dess kyrkobruk och vid borgerlig vigsel bestämmelser som meddelas av regeringen.

Enligt 4 kap. 9 § GB är vigsel utan verkan, om den har förrättats av någon som inte är behörig att viga, eller om det vid vigseln inte har gått till på det sätt som föreskrivs i 8 § andra stycket. Vigseln är däremot enligt samma paragraf inte ogiltig om det i övrigt inte har gått till på det sätt som sägs i 8 §.

I kyrkohandboken finns föreskrifter om bl. a. ritual vid gudstjänster och andra förrättningar, t. ex. vigsel, inom svenska kyrkan.

Med stöd av punkt 9 övergångsbestämmelserna till regeringsformen (RF) i dess från den 1 januari 1983 gällande lydelse har riksdagen genom 7 § lagen (1982:942) om svenska kyrkan (ändrad senast 1983:339) överlåtit åt kyrkomötet att meddela föreskrifter om bl. a. svenska kyrkans böcker, svenska kyrkans sakrament, gudstjänst och övriga handlingar. Enligt punkt 9 femte stycket sista meningen övergångsbestämmelserna till RF får regeringen inte besluta föreskrifter i dessa ämnen. Det ligger alltså inom ramen för kyrkomötets normgivningskompetens att besluta föreskrifter om vilket ritual som får användas vid vigsel inom svenska kyrkan.

2.2 1982 års allmänna kyrkomötes skrivelse nr 20

Som har anförts inledningsvis har 1982 års allmänna kyrkomöte i en skrivelse till regeringen med anledning av en i ämnet väckt motion (mot.1982:126) anhängit att tillstånd ges åt präster i svenska kyrkan att under vissa förutsättningar använda utländskt ritual vid vigsel. En förutsättning skulle vara att de i 4 kap. 8 § GB föreskrivna villkoren är uppfyllda, en annan att ritualen är antaget av en evangelisk-luthersk kyrka. Vidare skulle en förutsättning vara att ritualen är begripligt för brudparet, vittnena och vigsleförrättaren.

I den motion som föranledde kyrkomötets beslut hade hemställts om en undersökning av möjligheterna för präster att vid vigsel inom svenska kyrkan på begäran av kontrahenterna få använda annan evangelisk-luthersk kyrkas vigsleritual på ifrågavarande kyrkas och kontrahenters hemspråk, vilket skall vara förstäligt för vittnena.

I det betänkande som låg till grund för kyrkomötets beslut (BU 1982:3) uttalade beredningsutskottet att problemet kan lösas på två sätt. En möjlighet skulle enligt utskottet vara att anhänga att regeringen låter granska de evangelisk-lutherska kyrkornas vigselordningar ur rättslig och teologisk synvinkel för att tillkännage någon form av förteckning över godkända ritual. Enligt utskottet skulle det bli praktiskt besvärligt att hålla en sådan förteckning aktuell. En annan möjlighet skulle vara att anhänga om ett generellt tillstånd för präster i svenska kyrkan att vid vigsel använda utländskt vigsleritual under förutsättning att svensk lag iakttas och ritualen har antagits av evangelisk-luthersk kyrka. Utskottet rekommenderade den senare vägen att lösa problemet.

2.3 Remissyttrandena

Remissinstanserna är med ett undantag positiva till kyrkomötets framställning. Domkapitlet i Göteborg, som tillstyrker framställningen, anser att villkoren bör förtydligas så att det klart framgår att en präst inte skall vara skyldig att tillämpa en annan evangelisk-luthersk kyrkas ritual. Domkapitlet i Strängnäs ställer sig avvisande till kyrkomötets framställning. Enligt domkapitlet kan utländska ritual inte utan en noggrann prövning och detaljgranskning ligga till grund för vigsel i svenska kyrkans ordning. Däremot ställer sig domkapitlet positivt till den undersökning som föreslås i den motion som har föranlett kyrkomötets beslut. Justitiekanslern (JK) påpekar att de föreslagna åtgärderna kräver en viss ändring i bestämmelserna i 4 kap. 8 § tredje stycket GB. Enligt JK bör bestämmelserna om vad som skall gälla vid vigsel inom svenska kyrkan kompletteras.

2.4 Överväganden

De fr. o. m. år 1983 gällande reglerna om normgivning på det kyrkliga området innebär bl. a. att kyrkomötet och inte regeringen har kompetens att meddela föreskrifter om t. ex. undantag från användningen av kyrkohandboken vid gudstjänster och förrättningar inom svenska kyrkan. I enlighet med syftet med 1983 års kyrkoreform bör det ankomma på kyrkomötet att självt bestämma huruvida utländskt ritual eller annat alternativ till de i kyrkohandboken intagna ordningarna skall kunna användas vid vigsel inom svenska kyrkan. Eftersom svenska kyrkan enligt 1 § lagen (1982:942) om svenska kyrkan är och skall vara ett evangeliskt-lutherskt trossamfund ligger det i sakens natur att kyrkomötet inte kan godkänna andra ritual än sådana som är antagna av evangelisk-luthersk kyrka. En förutsättning för att en vigsel skall vara giltig är att föreskrifterna i 4 kap. 8 § andra stycket GB har följts, nämligen att mannen och kvinnan samtidigt är närvarande inför vigselförrättaren, att de på hans fråga avger sitt ja och samtycke till äktenskapet samt att de därpå av vigselförrättaren förklaras för äkta makar.

För att åstadkomma den av kyrkomötet föreslagna ordningen bör, som JK påpekar, bestämmelserna i 4 kap. 8 § tredje stycket GB om vad som skall gälla vid vigsel inom svenska kyrkan kompletteras. I den angivna bestämmelsen hänvisas till föreskrifterna i kyrkohandboken, som bl. a. innehåller föreskrifter om den ordning som skall gälla vid vigsel. Numera får kyrkomötet självt genom kyrklig kungörelse meddela föreskrifter i ämnet. Enligt min mening bör bestämmelsen utformas så att den inte kan uppfattas som en begränsning i kyrkomötets frihet i detta hänseende. Detta även om det av 4 kap. 9 § GB följer att tillämpningen av ett annat ritual inte i och för sig gör att vigseln skall anses ogiltig. Jag föreslår alltså att bestämmelserna i 4 kap. 8 § tredje stycket GB ändras. Ändringen bör göras så, att man behåller hänvisningen till föreskrifterna i kyrkohandboken men lägger till en hänvis-

ning till andra föreskrifter som meddelas av kyrkomötet.

Med hänsyn till den föreslagna ändringens enkla beskaffenhet får det anses uppenbart att lagrådets hörande i ärendet skulle sakna betydelse.

3 Upprättat lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom civildepartementet upprättats ett förslag till lag om ändring i giftermålsbalken.

Förslaget har utarbetats i samråd med chefen för justitiedepartementet.

4 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att anta förslaget.

5 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta det förslag som föredraganden har lagt fram.

*Bilaga***En sammanställning av remissyttrandena över 1982 års allmänna kyrkomötes skrivelse nr 20 angående användningen i vissa fall av främmande kyrkas vigselritual**

Efter remiss har yttranden över 1982 års allmänna kyrkomötes skrivelse nr 20 avgetts av justitiekanslern (JK), domkapitlet i Strängnäs, Växjö och Göteborg, 1968 års kyrkohandbokskommitté samt Svenska kyrkans personalförbund.

Remissinstanserna har med undantag för domkapitlet i Strängnäs tillstyrkt eller lämnat utan erinran kyrkomötets framställning. Några remissinstanser har fört fram vissa särskilda synpunkter.

JK:

Anmodad att avge yttrande över kyrkomötets rubricerade skrivelser får jag härmed meddela att skrivelserna från de synpunkter justitiekanslern främst har att bevaka inte ger anledning till andra påpekanden än att de föreslagna åtgärderna kräver en viss ändring i bestämmelserna i 4 kap. 8 § tredje stycket giftermålsbalken. Sålunda bör bestämmelserna om vad som skall gälla vid vigsel inom svenska kyrkan kompletteras. Det angivna tredje stycket föreslås ändrat enligt följande.

I övrigt gäller, vid vigsel inom svenska kyrkan föreskrifterna i kyrkohandboken *eller bestämmelser som meddelas av regeringen*, vid vigsel inom annat trossamfund dess kyrkobruk och vid borgerlig vigsel bestämmelser som meddelas av regeringen.

Domkapitlet i Strängnäs:

Domkapitlet får anmäla avvikande mening vad beträffar 1982 års kyrkomötes beredningsutskotts hemställan om generellt tillstånd för präster i svenska kyrkan att använda utländska vigselritual. När det gäller den finska kyrkohandboken föreligger en noggrann prövning med detaljgranskning av ritualen, vilken resulterat i ett konstaterande att överensstämmelse i allt väsentligt föreligger mellan den svenska och den finska kyrkohandboken. Domkapitlet menar att utan en motsvarande detaljgranskning utländska ritual ej kan ligga till grund för vigsel i svenska kyrkans ordning.

Däremot ställer domkapitlet sig positivt till den undersökning, som föreslås av motionären Nils Glimelius. En sådan undersökning syftar nämligen till att ur både juridisk och teologisk synpunkt fastslå gränserna för hur mycket av bristande överensstämmelse, som kan tolereras.

Domkapitlet i Växjö:

Domkapitlet vill till alla delar tillstyrka utskottets förslag.

Domkapitlet i Göteborg:

Då den av kyrkomötet gjorda framställningen motsvarar ett angeläget behov får domkapitlet i princip tillstyrka densamma, dock med det önskemålet att bestämmelserna i vissa avseenden görs något utförligare.

Det bör därvid klart framgå, att präst icke skall var skyldig tillämpa annan evangelisk-luthersk kyrkas ritual utan att så får ske först efter prästens eget rättfinnande. Prästen skall med andra ord inte kunna tvingas ut ur den svenska kyrkohandboken om han av teologiska skäl inte vill det. Vidare ligger det i sakens natur att präst bör kunna sätta annan präst i sitt ställe, därest han själv inte i erforderlig grad behärskar språket.

Om utländskt vigselritual kommer till användning är det av betydelse – vilket också kyrkomötet framhåller – att de i giftermålsbalken 4 kap. 8 § angivna villkoren verkligen uppfylles, så att vigseln sker i överensstämmelse med svensk lag.

Det är slutligen även av betydelse att den föreslagna bestämmelsen om ritualens begriplighet inte bara för vigselförrättaren och brudparet utan också för vittnena medtages bland föreskrifterna.

1968 års kyrkohandbokskommitté:

Vi ser inget hinder mot att tillstånd ges åt präster i svenska kyrkan att vid vigsel använda främmande kyrkas vigselritual. Förutsättningen härför måste dock vara att de av beredningsutskottet anförda villkoren iakttas. Då det andra av dessa villkor (att ritualen skall vara antaget av evangelisk-luthersk kyrka) kan vara svårt att kontrollera för den vigselförrättande prästen föreslår vi, att en förteckning över de aktuella ritualen upprättas, t. ex. av ärkebiskopens utrikesadjunkt.

Svenska kyrkans personalförbund (SKPF):

SKPF tillstyrker förslaget att präster i Svenska kyrkan erhåller rätt att vid vigsel använda av annan evangelisk-luthersk kyrka antaget vigselritual under förutsättning att vid vigseln alltid är uppfyllt vad stadgas i giftermålsbalken 4 kap. 8 § samt att ritualen är begripligt för kontrahenter och vittnen. Självfallet skall ritualen vara begripligt för vigselförrättaren (jfr vad motionären anförde i plenum).

Till vittnen – de är till för kontrahenternas skull – bör kontrahenterna välja personer, som förstår det ritual som kommer att användas. I fråga om kontrahenterna är det inte alltid möjligt att iakttaga kravet att ritualen skall

vara begripligt för båda. Redan nu förrättas enligt Svenska kyrkans ordning då någon av kontrahenterna inte förstår det svenska ritualet eller ens översättning av detsamma till engelska, tyska eller franska. I sådana fall får kontrahenten och vigselförrättaren i förväg informera så gott sig göra låter om innebörden av ordningen, i synnerhet dess frågor, svar, löften och förklaring. Vad nu anförts kan bli fallet även vid bruk av annan evangelisk-luthersk kyrkas vigselritual fastän sådan väl kommer att innebära hemlandsspråk för åtminstone någon av kontrahenterna.

